

Koje veštine su neophodne sutrašnjim preduzetnicima?

Etika i sistem kao preduslov regularnog nadmetanja

Najvažnija ljudska težnja je težnja za moralnošću u našem delovanju. Naša unutrašnja ravnoteža, čak i naša egzistencija zavisi o tome. Jedino moralnost u našem delovanju može dati lepotu i dostojanstvo našem životu.

Albert Ajnštajn

Dok pišem ovaj rad, na umu su mi radnici koji trenutno masovno štrajkuju u Srbiji. Radnici koji su vredni, u čije veštine ne sumnjam, ali koji rade u neadekvatnim uslovima za platu od 200-300 evra. Neko će reći, zašto onda ne napuste posao i ne započnu svoj biznis? I tako dolazimo do prve prepreke- neefikasnog sistema. Lako je napisati da preduzetnik treba da bude pokretač i da svojom idejom menja društvo na bolje. Ukoliko započnete biznis u nerazvijenoj državi kao što je Srbija, gde se na CNN-u reklamira jeftina radna snaga, sistem će vam brzo “lupiti šamar”. U državi koja ne poštuje zakone koja je sama donela nemoguće je dugoročno ostvariti uspeh. Slušajući uspešne preduzetnike, ali i stručnjake koji se bave temom prepreka u preduzetništvu, zaključujemo da najveći problem u Srbiji predstavljaju ogromni početni porezi, koji mnogo opterećuju preduzetnike, pogotvo kada znamo da su resursi veoma ograničeni u tom periodu ulaganja. I sa najboljim veštinama je neizvodljivo graditi posao u “blatnjavim uslovima”. Zato ne čudi što se pre početka otvaranja firme radi PESTEL analiza¹. Dakle, da bi se izgradio uspešan preduzetnički poduhvat moraju se unapred znati pravila koja će važiti za sve “igračke”.

Stojim pred crnom rupom, gledajući vredne ljude koji egzistiraju u mraku ali sa kapljicom morala u svojim pohabanim dlanovima. Stojim pred veštima ljudima koji uživaju u svom uspehu, okruženi izobiljem, ali koji gaze etičke principe. Stojim, duboko verujući da veštine ne smeju biti dovoljne, već da je moderan i uspešan preduzetnik onaj koji ne ispušta etiku iz svojih ruku. U mojoj sredini, Srbiji, kada je neko uspešan u nečemu, ali to ne ostvaruje na pošten način kaže se da je ta osoba snalažljiva, u negativnom kontekstu. Izbegavanje pravila i propisa ne sme biti shvaćena kao snalažljivost, tj. prihvatljiva veština. Veliki naučnik i uman čovek, Nikola Tesla kaže: “Sve dok je borba za egzistenciju takva da samo najprilagođeniji mogu da prežive, postoji zdrav razvoj vladavine individualizma. Kada se meahnizmi reakcija eliminišu iz individue, originalni napor i inicijativa suzbijaju, a kreativne sposobnosti naruše, rasa postepeno tone u divljaštvo i nestaje. Sličan kraj prethodi našoj današnjoj civilizaciji.”

Razmatranje sposobnosti i veština

Savremena poimanja uspešnog preduzetnika akcentiraju na frazu da se on **stvara**. Tradicionalna shvatanja koja nas upućuju da prvenstveno od sposobnosti zavisi i uspešnost, zamenjena su pristupom u

---

¹ PESTEL- eksterna analiza tržišta koja podrazumeva političku, ekonomsku, socijalnu, tehnološku, analizu životnog okruženja i zakona

kome **kontinuiranim procesom razvijanja sposobnosti**, na kraju stičemo **veštine**. Sposobnost nam je data po prirodi stvari. Neko bolje uspeva da nauči strani jezik jer ima dara za to, iako može biti lenj. Međutim, neko kome baš i ne ide učenje jezika, ali ko je vredan i istrajan u tome da nauči, vrlo brzo može postići bolje rezultate od prve osobe, jer je razvio veštinu učenja. Svaka osoba je jedinstven primerak, svi imamo dar za nešto. Naše sposobnosti u kombinaciji sa iskustvom, odnosno kontinuiranim procesom vežbanja, kreiraju veštine.

Dakle, *sposobnosti* su **date prirodom** stvari, a *veštine* se **stiču** kroz proces učenja. Sticanjem veština čoveku je olakšano obavljanje različitih aktivnosti i sa mnogo manje neizvosti može očekivati rezultate akcije.

U svetu je poznata podela veština na tvrde i meke. Tvrde veštine su lakše za merenje i one se relativno brzo mogu naučiti. Tu, na primer, spadaju veština pisanja, čitanja, računanja, korišćenje softverskih programa... Meke veštine su apstraktnije, pa ih je i teže opipati. Kako da izmerimo veštinu komunikacije, veštinu slušanja, veštinu kritičkog mišljenja? Dakle, reč je o interpersonalnim ili međuljudskim veštinama.

I kolika je tanka nit između sposobnosti i veština, upravo se vidi kada razmatramo emocionalnu inteligenciju i meke veštine. U sposobnosti spadaju: intelektualne sposobnosti, emocionalna inteligencija (samosvest, samokontrola, empatija...), psihosenzorne i psihomotorne sposobnosti. Meke veštine se po svemu navedenom, mogu povezati sa emocionalnom inteligencijom, koja je svakako čovekova sposobnost. Razvijanje emocionalne inteligencije jedan je od glavnih zadataka sutrašnjeg preduzetnika, ukoliko želi da bude uspešan. Moramo dobro poznavati prvo sebe, svoja osećanja, svoje vrednosti. Moramo znati da vladamo sobom. Tek tada ćemo razumeti i druge. Tek tada ćemo znati da uspešno rešavamo društvene probleme.

Slušaj ptice pevačice i osetićeš radost. Gledaj isušene poljane i dodirnućeš čovekovu tugu. Udahni miris lavande i osetićeš dobrotu ljudske duše. Zadrži pesak otvorenim dlanom i videćeš čovekovu nemoć. Polži limun i osetićeš gorčinu ljudske zlobe. Oseti miris crnice i shvatićeš besmislenost egoizma. Tako ćeš upoznati čoveka. I uvek idi još dalje. Uvek nađi nove izvore za upoznavanje čovekove prirode i tako razvijaj veštine koje će te voditi putem uspeha.

Cenjene preduzetničke veštine u modernom svetu

Veština stvaranja

Današnji uspešan preduzetnik je onaj koji posmatra svet oko sebe. On razume čovekove potrebe. Njegov um nadvaldava materijalni svet i koristi prirodu za dobro ljudi. Njegova misao je usmerena ka kreiranju vrednosti za živa bića koje će olakšati njihove živote na način da ne ugrožava životnu sredinu. Ovo je iterativan proces, koji podrazumeva razvijanje kreativnosti. Vođenjem kreativnog procesa čovekova sposobnost da uočava različita rešenja istog problema se uvećava.

U svetu razvijene tehnologije ne očekuju se revolucionarna otkrića. Savremeni preduzetnik treba da se vodi Kaizen filozofijom. I mala poboljšanja su veliki dorpinos. Kako unaprediti život u zajednici u kojoj živi, kako realizovati ideju u realnim uslovima neka su od pitanja na koje preduzetnik treba da odgovori svojom veštinom stvaranja.

Socijalne veštine

Socijalne veštine danas dobijaju sve veću pažnju. Moj utisak je da su ljudi, kao nikada do sada, otuđeni. Pod velom da se sve dešava tako brzo, ni ne trudimo se da uočimo pukotine u nama i među našim odnosima sa drugima. Tek kada dođe do konačnog raspadanja, sloma, zapitamo se o smislu. Sutrašnji preduzetnik mora da poseduje razvijenu *emocionalnu inteligenciju* da bi pomerao granice u poslovanju. Najjednostavnije je početi od sebe. Ko sam ja? Zbog čega postojim? Šta je moja misija? Koliko vredim? Tek kada čovek upozna sebe, kada bude uspešno kontrolisao svoje emocije, tada može uspešno stvarati mostove sa drugim ljudima.

Empatija koja se definiše kao razumevanje drugih, neophodan je sastojak socijalnih veština. Čovekova sposobnost da se stavi u poziciju druge osobe je nešto što će praviti razliku između uspešnog i neuspešnog preduzetnika.

Biznis je mreža ljudi koji grade svet uz korišćenje različitih resursa. Moderan preduzetnik mora da zna da kreira uspešne odnose sa svim stejkholderima, a to se ostvaruje razumevanjem drugih i dobrom *komunikacijom*.

Reči su oružje koje često nespretno koristimo. Težina izgovorenih reči nekad je ekvivalentna težini starog gvožđa, a mi je percipiramo kao perje. Slušajte, slušajte i delajte, preduzetnici! Sakupljajte tuđa zrna, a ne rasipajte svoju plevu, što bi rekao Andrić. Dakle, pored veštine komunikacije današnji preduzetnik mora da razvija *veštinu celovitog (angažovanog) slušanja*. Velika je razlika između opažati zvuk i angažovano slušati. Angažovano slušati je složeniji proces. On podrazumeva ne samo sposobnost da čujemo glas sabesednika, već i da razumemo poruku koja nam je prenesena uzimajući u obzir i način (pokrete tela, tonovi...) na koji sagovornik govori. Opažati glas je površinski sloj, a razumevanje onoga što čujemo je esencija veštine celovitog slušanja.

Marljivost

Zar se ona ne podrazumeva? Međutim, sama po sebi ona nije dovoljna da bi se napravio uspeh. Svi nešto rade, bolje ili lošije, sa više ili manje energije, sa uživanjem ili bez radosti. Međutim, trebalo bi rad percipirati kroz prizmu velikog indijskog pesnika, Rabindranata Tagore koji kaže: "Sanjao sam da bi život trebalo da bude radost. Probudio sam se i shvatio da je život napor. Radio sam i shvatio da je u naporu radost."

Biti cenjeni preduzetnik nemoguće je bez rada. To ne znači da posao treba obavljati samo da bi bio obavljen, već preduzetnik mora da oseti da se istinski pronalazi u onome što radi. Jer kako kaže Maksim Gorki: "Kad je rad prisila, tad je život robija."

I kada stvari ne idu onako kako on želi, kada rezultati nisu onakvi kakve očekuje, on ne sme da odustane. On mora da bude *uporan* jer samo tako može da ubira zrele plodove svog poduhvata. Upornost i marljivost posebno su značajne kada ljudi oko nas ne veruju u našu ideju, proizvod, odnosno poduhvat koji nameravamo da ostvarimo. Česte su situacije da i najbliži ljudi oko nas budu najveća prepreka našem uspehu. Preduzetnik mora da *veruje* u svoju ideju i ponekad da zanemari tuđe komentare koji destruktivno deluju na njega.

Kada čovek radi, greške su neminovne. Greške ga uče kako da bude bolji. Zato je veoma važno i učenje putem grešaka.

Veština prenošenja znanja

Sve ima svoj životni vek. Počevši od proizvoda, preduzeća pa i samog preduzetnika. Da bi nastali novi preduzetnici, neophodno je da stariji prenesu svoja znanja početnicima, da podele svoja iskustva sa njima i tako ih pripreme za buduće izazove. Gde pronaći početni kapital, kako razviti početnu ideju od invencije do finalnog proizvoda, kako napisati biznis plan, kako realizovati plan u praksi, neka su od pitanja čijim odgonetanjem, od strane iskusnijih preduzetnika, mogu biti od pomoći onima koji tek ulaze u preduzetničke vode. Takav bi trebalo da bude današnji preduzetnik. On deli svoje znanje. Naravno da treba misliti i o konkurentosti sopstvenog biznisa, ne treba otkrivati sve karte, ali treba pomoći i drugima.

Veština kritičkog razmišljanja

Moderan preduzetnik će svoj posao posmatrati iz više uglova i pozicija da bi na najbolji način uočio nedostatke preduzeća, a onda preuzeo korektivne mere. Kritiku ne treba shvatiti kao uvredu ili nešto a priori loše, već kao konstruktivnu smernicu koja osnažuje preduzetnika i njegov poduhvat.

Prihvatanjem kritike, jača se *veština fleksibilnosti* koja podrazumeva prilagođavanje različitim situacijama jer je preduzetnik agiln da pronađe najbolje rešenje za svaku od njih.

Sve nabrojane veštine su kao puzzle. Njihovim sklapanjem dobija se najbolja slika. Tako je i sa preduzećem. Možemo ga posmatrati kroz izdvojene delove, ali na kraju je neophodno sagledavanje celine da bismo izneli ocenu o uspešnosti i kvalitetu.

Zaključak

Preduzetničke veštine u velikoj meri određuju uspeh poduhvata. Nažalost, postoje i eksterni faktori kao što je državni sistem koji nekada može biti presudan kada je reč o upostavljanju uspešnog poslovanja.

Sa mog stanovišta, etika je nešto ka čemu današnji preduzetnik treba da teži, a istovremeno etika ga i vodi. Nije važno samo ostvariti profit, već je bitan i način na koji se to realizuje.

Tek kada uzmemo u obzir unapred poznata i jednaka pravila za sve igrače, kao i etičke principe, možemo razmatrati preduzetničke veštine koje će u savremenom poslovanju praviti razliku između uspešnih i neuspešnih preduzetnika. Te veštine su: veština stvaranja, socijalne veštine, marljivost, veština prenošenja znanja i kritičkog razmišljanja. Iz ovog "seta veština" proizilaze dodatne veštine, pa tako veština kritičkog razmišljanja povećava veštinu fleksibilnosti, socijalne veštine uključuju veštinu komunikacije, veštinu celovitog slušanja... Dakle, nije reč o samo 5 veština, već o 5 stubova koji se sve više granaju.

Akcent je stavljen na meke veštine, a one podrazumevaju nerpekidno jačanje emocionalne inteligencije. Jasno je da su neophodna i tehnička znanja, ali smatram da će veštine koje su manje opipljive i teže merljive, praviti razliku u uspešnosti i stoga su one potrebne današnjim preduzetnicima.

Pomoćna literatura

<http://www.investopedia.com/>

Mihailović D., Psihologija rada i organizacije, FON, Beograd, 2010